

Nyatoh (*palaquium* spp., *sapotaceae* család)

Egzóta fa alapanyagok

A nyatoh ugyanabból a botanikai családból származik, mint a makoré-(tieghemella)fák, gyakorlatilag azonban egy egész sor *palaquium*fajból áll össze, melyekből Délkelet-Ázsiában több mint 200 van, de ezek közül csak néhánynak van haszonfaként érdemi jelentősége. Malajziában 13 változatot tartanak nyilván, a prototípus a *p. hexandrum*. Ebből kifolyólag nemcsak *palaquium*fajokat foglal magába ez a kereskedelmi név, hanem a *sapotaceae* család más nemzetségeit is, mint pl. a *madhuca*, *ganua*, *payena*, *mimusops* és *planchonella*. A kereskedelmileg legfontosabb fajok a *p. maingayi*, *p. rostratum*, *p. xanthochymum* és a *payena maingayii*. A *palaquium*fajok esetében még különbséget kell tenni a tisztán nyatoh fák és a bitisfák között, melyek nehezebbek, és nem ezen a néven forgalmazzák, bár Sabahon és Sarawakon nyatoh batunak nevezik.

További helyi elnevezések: thaiföldi *chic non* és *tabun dam*, Burmában *bitis* (*p. stellatum*), Vietnamban *chay stb.* Miután csak Malajziában 13 változatot tartanak nyilván, a helyi elnevezések skálája még sokkal terjedelmesebb. A *p. hexandrum*, *p. maingayi*, *p. microphyllum* és a *p. luziniense* fajok csak a Fülöp-szigeteken találhatók meg, ezeket *nato*, ritkábban *blam* néven forgalmazzák. Sajnos gyakran összetévesztik a *lauan/meranti/seraya* csoporttal.

Előfordulás

A *palaquium* nemzetség Délkelet-Ázsiában, főként az indo-maláj térségben, Indiától a Fülöp-szigetekig széles körűen elterjedt, néhány szigetcsoporton (Pl. Salamon-szigetek, Nyugat-Szamoá stb.) is előfordul. Legnagyobb termőterületeit ez ideig Szumátráról jelentették, de pontos állományfelmérés mindeddig nem történt. Nyugat-Iriánon pl. 1% állománysűrűséget

állapítottak meg, amely 1 fa/2 ha-nak felel meg. A fa főként a parti övezetekben, ill. sík vidékeken terem, 1200 m magasságig. Az alacsonyabb fekvésű, tőzeges, lombhullató erdőket kedveli Észak-Borneón.

Fa(növény)leírás

Ez az esőben zöld, szárazon kopár fa 23–36 m magasságúra nő, vagyis közepes méretű fa, mely a legfelsőbb szinteket nem éri el.

Egyenes törzse mintegy 20 m magasságig ágmentes, mellmagasságban a törzsátmérő 60–100 cm. A sima, szürkésbarna kéreg latextartalmú. Középmagas gyökérfői vannak.

Fa(anyag)leírás

A szijács szürke/rózsaszín sárgásszürke színezetű, átlagos vastagsága 5–10 cm között váltakozik, így hántolásnál mintegy 50% szijácsfurnérral lehet számolni. A rózsaszín-barna geszt jól elkülönül, és később vörösbarnára, ill. ibolyabarnára sötétedik be, gyakran sávozott erezettség is előfordul. A sabah fafajoknak gyakran színes a struktúrája. A közepes nagyságú tracheák előfordulási sűrűsége változó, jellemzően radiális csoportokba (2–8) vannak rendeződve. A tracheák tömörek (fások) és hosszanti metszetben jól kivehető, némileg sötétebb tartalmú porusbarázdákat jelenítenek meg.

A raktározó sejtek többnyire apotracheális, keskeny, szoros szalagokba vannak rendeződve, tangenciális metszetben sötét, élesen recézett erezetet képeznek. A nagyon finom, 0,05 mm-t sem

elérő bélsugarak csak lupéval láthatók. Az évyűrűk az eltérő pórusnagyság és szalagtömörtség által különülnek el.

Friss állapotban kellemetlen, savanyú/keserű szaga van a fának.

A nyatoh közepesen nehéz fa, légszáraz sűrűsége 580 és 720 kg/m³ között mozog (átlag 670 kg/m³), zsugorodása – frissről légszárazra – közepes (sugárirányban 2,5%, húrirányban 4,5%). A nehezebb bitisfajok légszáraz sűrűsége 890–1050 kg/m³.

Feldolgozás és felhasználás

A többnyire egyenes rostú, közepesen finom fa némiképp hasonlít a vörös merantira és a guarea/bosse-ra. Összeségében hibamentes fa, a szijácsa – ha

a rönkök hosszabb ideig fekszenek az erdőben – hajlamos a féregfertőződésre (lyctida, bostrichida).

Megmunkálása nem okoz alapvető nehézségeket, a szerszámok tartóssága a szilíciumzárványok előfordulásától függ. Egyes fajok, mint pl. a palaquium rostratum, mely mindig szilíciummentes, könnyen fűrészelhetők, ezzel szemben a palaquium maingayi viszonylag nehezen fűrészelhető. Szegelesnél hajlamos a repedésre. Radiális felületen a rostok hajlamosak néha a kiszakadásra, de általában sima felületet ad. Technológiailag messzemenően a könnyebb makoréhoz hasonlítható. A fűrészáru elég lassan, de jól szárad, zsugorodása a könnyű vörös merantiéhoz hasonlítható. A hántolt furnér is gyorsan, repedés és vetemedés nélkül szárad. Jól enyvezhető.

A nyatoh a trópusokon nem bizonyult tartós és időjárásálló fának, impregnálni is nehéz. Könnyebb fajai jól használhatók bútorfának, belső berendezésekhez, rétegelt lemezt is sikeresen gyártottak belőle.

Export- és importgazdaság

Exportja mindeddig csekély és rendszertelen. Elsősorban angol importőrök vásárolják 75 mm/30 cm/4,5 m méretű fűrészáruként. A rönkfaimportot illetően nincs még kielégítő tapasztalat, a rönkök a végeknél gyorsan behasadnak.

Zoltán György

Zol-Gém Kft.

Forrás: Klaus-Günther Dahms:
Afrikanische Exporthölzer

